

PAP FERENC – SZETEY SZABOLCS – FEHÉR ÁGOTA

A KERESZTYÉN PEDAGÓGUS SZEREPE A HAGYOMÁNYOK KÖZVETÍTÉSÉBEN A NAGYKÖRÖSI TANÍTÓKÉPZÉS TÖRTÉNETÉNEK ALAPJAIBAN¹

A népi világ, a múlt hagyományainak rendje különleges értékekkel tesz teljesebbé életünket, a gyermekek felnövekedésének útját is csak rájuk építve bontakoztathatjuk ki. Családi köteleink és hivatásunk nagyjai mind olyan üzeneteket közvetítenek számunkra, amelyekből tanulhatunk, egyúttal lelki kapaszkodót, az összetartozásunk megélését, ezzel pedig személyes és szakmai támaszainkat is nyújtják, megerősítik számunkra.

A kisgyermekkel és iskolásokkal foglalkozó óvodapedagógusoknak és tanítóknak mindezek megbecsülése és továbbadása alapvető felelőssége, hivatásuknak egyúttal további elmélyült gazdagítását is hordozzák. A gyermekek számára a népi világ értékeinek közvetítése egyúttal a természet rendjéhez és a bibliai alapértékekhez való visszavezetést is jelenthet, amelyek további virágzást és gyümölcsozást segíthetnek a Lélek által. Jelen írásban a keresztyén pedagógusok szerepét összegezzük ebben a folyamatban, s a nagykörösi református tanítóképzés történeti hagyományaira is építve emeljük ki a népi világban, a hagyományátadásban rejlő lelki gyökerek megerősítésének, továbbadásának lehetőségeit. Becsüljük meg mindezeket, hiszen hálásak lehetünk azért, hogy általuk mindannyian biztosabb alpra támaszkodva haladhatunk életünk elkövetkező állomásai felé.

A NÉPI VILÁG MINT AZ ÉRTÉKEK FORRÁSA

Az igaz értékek forrásához, a természet egyszerű, letisztult rendjéhez is visszavezető tanulságokat leginkább a Biblia közvetíti számunkra, s „világtörténeti jelentősége van a reformációnak abban, hogy a Szentírást anyanyelven adta a nép kezébe! Olvasni kellett a Bibliát, hogy mindenki meggyőződhesse belőle a hit igazságairól” (Osváth, 1939, 5). Ahhoz azonban, hogy mindez megvalósulhasson, nagy szükség volt közvetítőkre: iskolákra, s a lelkipásztorok pedig egyúttal tanítókká lettek.

A református egyházak 16. századi egyik legfontosabb irata, a Heidelbergi Káté is megerősíti: az iskolák fenntartása az istentisztelet része, hitvallási kötelezettség: „tartsuk fenn az igehirdetést és az iskolákat” (Heidelbergi Káté, 2013, 53), hiszen „sem a tanítás, sem a nevelés törekvése nem érik el céljukat, ha nem tudnak az igehirdetés szolgálatába állítani” (Fekete, 2013, 437). Az olvasástani összefonódott az igaz hitre vezető tanítással, s az erkölcsi nevelés forrása is itt gyökerezett: „az olvasástanulás irányt mutatott a helyes és helytelen viselkedéshez, megtanította felismerni az elemi teológiai fogalmakat, és bevezette a hívőket az európai művelődés alapjául szolgáló zsidó kultúra világába” (Németh – Pukánszky, 2004, 429).

A reformáció szellemében ez a tudás csak a Biblia üzenetével való közvetlen, személyes kapcsolatba lépés által érhető el, az olvasottak irányában való egyéni, belső elmélyülésen keresztül. A zavaró hatások nélküli csend segítheti teljesebben a forráshoz való eljutást, mindezt pedig a Biblia tanulmányozása irányában való elköteleződés, a kitartás lelki ereje, az egyszerűséghez, a természet rendjéhez való visszatérés hordozza. A népi világban, a népművészet alkotásaiban, a néphagyományok rendjében találhatjuk meg leginkább a tiszta értékek világát, amelyekhez nem kapcsolódik felesleges mozzanat, csak az egyszerű lényegi üzenet, a funkció és a hasznosság pedig szerves egységet alkot (Tarján, 1991).

A nevelésről szóló első jelentősebb magyar nyelvű tudományos munka, Szilasy János *A nevelés tudománya* (1827) c. kötete már ugyancsak megerősítette a természet rendjéhez kötődés fontosságát, „ami által az ember erőinek kifejtése és tökéletesítése eszközöltetik” (Németh, 2022, 142). Kiss Áronnak Öreg Jánossal írt *Nevelés és oktatástan* c. jelentős munkája pedig közvetlenül is kifejti a természet jelenségeinek szerepét: a gyermeki tudásvágy ezekhez kapcsolódóan teszi teljesebbé a világ megismerésének és megértésének törekvését. „Tudásvágyát megragadják, s mivel minden körül levő tárgyat valaki által alkotottnak lenni tud, szeretne ezek alkotója felől is meggyőződést szerezni” (Kiss – Öreg, 1876, 94). A természet rendjének követése, általa a népi gyökerekhez és egy nagyobb egységhez is kifejeződő tartozásunk, egyúttal a hitbeli elköteleződés tehát egymással is összhangban, sajátos értékekkel gazdagítja lelki fejlődésünket.



| Fotó: Nagy Fanni

¹ A kutatást a Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Karának *Hitéleti képzések és a tehetséggondozás fejlesztése* című pályázata támogatja.

A NAGYKÖRÖSI TANÍTÓKÉPZÉS ÜZENETEI A HAGYOMÁNYÁTADÁS MEGERŐSÍTÉSÉBEN

A reformáció általánossá tette az érdeklődést a népoktatás iránt, egyúttal kiemelt szerepe volt abban, hogy magas szintű tudásátadás valósulhasson meg. Az iskolák gyarapodása mellett is lényeges szerepe volt a tanítók ezen küldetésének, általa pedig a tanítóképzés szakmai minősége megtartásának, hiszen a tanítók személye hordozza magában a szellemiség kibontakoztatásának további forrásait. „A valóban működő szellemiséghez »látható« lelkiületre van szükség» (Szenczi, 2000, 38), amelyet körülölel a bibliai értékrend. „A református iskolának *bentje* is van, ahová jó bemenni, és ahol jó bent lenni. A *bent* az, ami a *kin*hez képest többletet hordoz: biztosságot, világosságot, bizalmat, bőséget, cselekvő szeretetet» (Szenczi, 2000, 38).

A nagykörösi tanítóképző „református egyházunk tanítóképző-intézetei között a legrégebbi, de magyar hazánk valamennyi képzője között is a legrégebbiek egyike, nemcsak alapításának idejét tekintve, hanem intézményeinek folytonosságát is, kétségtelenül kimutatható életbenlétét, munkásságát és hatását tekintve is. ...képes volt mintegy varázsütésre új életre kelni és pedig oly időben, amikor a testvér református intézetek éppen nem, vagy alig tudják, talán a politikai hatalom ellenkező irányú törekvései miatt is, a fennmaradáshoz vezető helyes utat eltalálni. A mi intézetünk elindult ezen az úton. Ezt az utat a Gondviselés úgy jelölte ki, hogy az intézetnek szükségképpen Nagykörösön kellett megmaradnia, tovább élnie. ...kiállotta [megpróbáltatásait] Isten segítségével, erős akarattal, s a jövőbe vetett hittel és bizalommal» (Osváth, 1939, 255–256).

A nagykörösi tanítóképzés szellemisége természetesen az intézmény oktatóinak, valamint a falain belül szakemberré váló, hivatásának útját elmélyítő tanítójelölteknek személyén, kölcsönös egymásra hatásuk összhangján keresztül teljesebbé válhat ki. A tanítók mindig is mintát nyújtanak a diákjaik személyes és szakmai fejlődése előtt, így jelen írásban forrásaink segítségével nyomon követhetjük az elődök által is lényegesnek tartott vonásokat, készségterületeket. Úgy véljük, hogy ezen hagyományok is értékes üzenetet, megerősítést hordoznak napjaink tanítói, nevelői számára.

A nevelő személyéhez kapcsolódóan Fáy András kiemeli: „legyen értelmére nézve pallérozott, a vallás és természet törvényeit értse, pszichológus és ... emberismerő» (Osváth, 1939, 7). A tudás és a szellemiség összhangja további lelki erőforrásokban való gyarapítást is magában hordoz, egyúttal a biztos gyökerekre támaszkodást, általa pedig a rend, az egyensúly megélését segíti.

Egy jó tanító a gyermekek irányában csak úgy nyújthat biztos tudást, közvetítheti a rendet a világ megismerésében, ha saját maga is ezt fejezi ki rezdüléseiben, ehhez pedig már a 19. században is igazolást nyert a következő készségek fontossága: szerénység, kegyeletes érzés, tisztelet a törvénynek, készséges engedelmesség, pontosság (Osváth, 1939, 167). A gyermekek is könnyebben megtalálhatják helyüket a világban, ha gondos elmélyültséggel kísérik figyelemmel annak rezdüléseit, ehhez pedig olyan tanító tud segítséget nyújtani számukra, aki elköteleződéssel, ráhangolódással teljesíti ki hivatását.

HAGYOMÁNYÁTADÁS AZ ÉRZELMI ELKÖTELEZŐDÉS JEGYÉBEN

A nagykörösi tanítóképző intézményének mindig is nagy szerepe volt az olyan tanítók kibocsátásában, akiket „a hivatásuk iránti előszeretet az igyekezet és szorgalom szelleme vezérli» (Osváth, 1939, 168), s ezt a nemzet iránti elköteleződés még teljesebbé tette. Elengedhetetlen a kitaró szakmai képzettség, a pedagógiai ismeretrendszer magas szintű elsajátítása, emellett pedig a 19. században is kiemelt szerepet kapott az érzelmi bevonódás fontossága: „szeresse hivatását, érezze magát boldognak gyermeki körben ... [egyúttal legyen] hazafias, egyházas érzelmű» (Osváth, 1939, 168).

A hagyományok átadása és ezzel továbbélése bizonyosan nem valósulhat meg érzelmi bevonódás nélkül, a kötődés biztonságának élménye pedig ki is teljesíti azt. A pedagógus és a gyermekek közötti kötődés csak a szeretet kölcsönös megélésével, bensőséges, érzelmi biztosságot megerősítő kapcsolatrendszerben bontakozhat ki igazán. „A szeretet tevékeny erő az emberben ... ami szeretetet teremt» (Fromm, 2008, 37). Egyfajta lelki gyarapodáshoz is hozzásegíthet, a belső hatékonyság átélését teszi lehetővé. Általa többé válik, aki nyújtja és az is, aki kapja, s mindketten a lelki megerősödés örömét élik át. Az emberi létezés minősége a szeretet, melynek forrása az isteni szeretet, s ennek nyomán a keresztyén pedagógusok hivatásának is legfőbb kísérői kell legyenek a szeretetet magában hordozó cselekedetek.

A szeretet az összetartozást erősíti, amely az egymás irányában való elköteleződés, egyúttal a kötődés és a gondoskodás forrása (Andrek, 2013). A másokra irányuló, elmélyült figyelem az összehangolódás élményén keresztül segít abban, hogy kibontakozhasson „a nevelés egyik további nagyon fontos tényezője, ... az erők egyesítésre való szoktatás» (Osváth, 1939, 171). A nagykörösi tanítóképző intézményében Hegymegi Kiss Kálmán igazgatóságának idején különös értéke volt ennek, kutatásaink pedig alátámasztották, hogy a falak napjainkban is hordozzák az összetartozás megélésének forrását. Kirajzolódott, hogy jelentős szerepe van az érzelmi megérintődés, a bizalom élményének, melyet egy olyan pedagógus tud leginkább nyújtani, aki közvetíti az érzelmi meleget, a támogató és fejlődést segítő erőforrásokat, aki támaszul kereteket tud nyújtani, s emellett gondoskodó, bátorít, megéli a lelkiség összetartó erejét. Keresztyén pedagógusként a képességekre kegyelmi ajándékként tekint, és személyiségében hordozza az azokat gazdagítani kívánó törekvését, mindeközben pedig értéként követi a Biblia iránymutatásait (Pap – Szetey – Fehér – Lehoczky, 2021).

Az oktatók és diákjaik, tanítók és tanítványaik közötti kötődés formálódását tovább gazdagítják a tágabb közösség, a nemzet irányában kifejeződő kötelek is. A nagykörösi intézmény történetében fontos célt jelentett, hogy „hűséges egyháztagot, jó magyar embert és jó magyar tanítót ... jólelkű ifjakat ... formálhatott» (Osváth, 1939, 171). 1833-ban már minden tárgyat magyarul tanítanak (Osváth, 1939, 8), az átadandó szakmai tartalmakat pedig erkölcsi tartással, hitbeli elköteleződéssel lehetett csak eredményesen megosztani a gyermekekkel.

Lényeges, hogy a tanító „legyen vallásos jellem. E végett a vallásban való oktatásnak oly szellemben kell történnie, hogy az által Istenben való élő hit, az üdvözítő és isteni tan iránti belső szeretet megalapíttassék, hogy a növendék gondolatát, érzését és akaratát, tehát egész lényét a tiszta vallásosság hassa át» (Osváth, 1939, 168).

Az intézményes oktatás mindemellett „csak az alapot teszi le a jövő tanítói hivatáshoz, de a teljes kiképzést csak komoly önszorgalom adhatja meg” (Osváth, 1939, 172), a szakterület irányában való belső elköteleződés a tudás gyarapításának, az önálló szakmai fejlődésnek értékes lehetőségeit nyújtják. A diákok önképzőkori tevékenységei közé tartoztak: olvasás és ezekről beszámolás, írásbeli dolgozatok és élőszóbeli előadások, később pedagógiai és szépirodalmi dolgozatok készítése, költői és prózai művek elszavalása és felolvasása. Mindezek által tehát az egyéni szorgalom lelkesítő erejére is építve olyan értékes mintát nyújtanak a gyermekek számára, amely az ő kitarító bevonódásukat, ezzel pedig lelki gyarapodásuk magasabb szintjét is elérhetővé teszi.

HAGYOMÁNYÁTADÁS A KERESZTYÉN PEDAGÓGUS HIVATÁSÁBAN

Munkánk során a nagykőrösi református tanítóképzés történetére is építve arra kerestük a választ, hogy a tanítóvá válás folyamatát hogyan gyarapítják a múlt hagyományai, s a szellemiség pilléreire építve a nevelésnek különböző területeit hogyan teljesítheti ki a keresztyén pedagógus. Mivel napjainkban az intézményben végzett kutatásaink során is megerősítést nyertek a lelki erőforrások, az összetartozás, a közösség értékei, zárásként Békési Sándor gondolatai nyomán foglaljuk össze a református karakter sajátosságait, amelyek korszaktól függetlenül segítik a keresztyén pedagógust hivatásának kibontakoztatásában (Békési, 2018):

1. Lényeges az Igével élni minden napon, annak értelmezése során pedig a tanító egyház közösségének gondolatait is nélkülözhetetlennek tartja.

2. A lelkiekben szabad keresztyén ember lelkiismerete szerint cselekszik, egyúttal ebben is létkérdés számára: az Istennek hálás élet megvalósítása.

3. A szabadság és a lelkiismereti függetlenség mellett is „lélemben és igazságban való tisztelettel” tekint Istenre, ennek részeként imádságban is kifejeződő „belső istentisztelet” vezérli a külsőségek követése helyett.

4. A keresztyén ember a tökéletesedés elve, lehetősége hajtja élete teljességében, amely mindennapos önvizsgálatról és általa is a megszentelődés megtapasztalásáról szól, élethosszig tartó folyamatban. A küldetéstudatnak pedig része a tradíció komolyan vétele és a közösségi küldetéstudat is.

5. Embertársaink tiszteletben tartása szorosan összefügg a türelem, a türelmesség gyakorlásával, amely közvetlen segítséget nyújt a gyakran hosszabb időt igénylő egyéni kibontakozáshoz, eredmények eléréséhez is.

6. A puritán, tiszta és egyszerű életvitel által a mértékletesség értéke erősíthető meg, amelyben egyúttal az alázatosság, az engedelmesség is megmutatkozik. A puritánság egyfajta belső rendet, összeszedettséget is megsegíthet, ezáltal a célzott elmélyülésnek megvalósulásában szerepet kap, amelynek mélyén egyúttal a bölcsességnek, a hálának és egyfajta belső örömmel forrásává is válhat.

7. A tanítás figyelembe vétele, a hit és a tudás folyamatos gyarapítása iránti elköteleződés. Az elmélyülés igénye befogadóvá tesz a megismerés, a tudás gyarapítása irányában, amely pedig nem választható el a hit szerepétől, hiszen a keresztyén ember a világ működésében is megtalálja az eredendően meghatározó isteni rendet.

Mindezen lelki támasztékok a hitbeli elköteleződésnek hű kifejeződései az elmélyülés, a türelem, a tisztelet, az alázat és a tudásbeli gyarapodás a keresztyén pedagógus hagyományátadó szerepének értékes vejejárói. Fontos kapaszkodót jelentenek a tanítóvá válás, valamint a gyermekek tanítása-nevelése során az egyén számára meglévő erőforrásainak, legjobb képességeinek kibontakoztatásában, mind elért eredmények tudatosítása és az értük való hálaadás, a rend, a kegyelem, a gondoskodás, a reménység megélése során, mindezek nyomán pedig akár további eredmények megvalósulásának hátterében is értékes segítséget nyújtanak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- *A Heidelbergi Káté*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 2013, ISBN: 978-963-558-224-2.
- Andrek Andrea (2013): *Az érzelmek társas és kulturális aspektusai*. In: Bányai Éva – Varga Katalin (szerk.): *Affektív pszichológia – az emberi késztetések és érzelmek világa*. Budapest, Medicina Könyvkiadó Zrt., 435–462., ISBN: 978-963-226-390-8.
- Békési Sándor (2018): *A református karakter*. In: *Confessio 1. sz.* <https://confessio.reformatus.hu/v/a-reformatus-karakter/#page1>
- Fekete Károly (2013): *A Heidelbergi Káté magyarázata. Hálaadásra vezető vizsgálatás 129 kérdés-feleletben*. Budapest, Kálvin Kiadó, ISBN: 978-963-558-226-6.
- Fromm, Eric (2008): *A szeretet művészete*. Budapest, Háttér Kiadó, ISBN: 978-963-9365-81-0.
- Kiss Áron – Öreg János (1876): *Nevelés és oktatástan*. Budapest.
- Németh András – Pukánszky Béla (2004): *A pedagógia problémátörténete*. Budapest, Gondolat Kiadó, ISBN: 963-9567-18-3.
- Németh András (2002): *A magyar neveléstudomány fejlődéstörténete*. Budapest, Osiris Kiadó, ISBN: 963-389-334-8.
- Osváth Ferenc (1939): *A nagykőrösi református tanítóképző-intézet története*. Nagykőrös. [Hasonmás kiadás előszóval és utószóval, Nagykőrös, Károli Gáspár Református Egyetem Pedagógiai Kar, 2021.] ISBN: 978-6155-96168-7.
- Pap Ferenc – Szetey Szabolcs – Fehér Ágota – Lehoczky Mária Magdolna (2021): *Református hittanoktatók küldetése az érzelmi kötődés és a kapcsolatok támogatása jegyében*. In: Furkó Péter – Szathmári Éva (szerk.): *Studia Caroliensia. Tudomány, küldetés, társadalmi szerepvállalás – a Károli Gáspár Református Egyetem 2020-as évkönyve*. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 21–34., ISBN: 978-963-4148-95-1.
- Szenczi Árpád (2000): *Neveléstani alapkérdések*. Budapest, Eötvös József Könyvkiadó, ISBN: 963-9024-97-X.
- Tarján Gábor (1991): *Folklor, népművészet, népies művészet. Bevezetés a népművészeti jelenségek tanulmányozásába*. Budapest, Tankönyvkiadó, ISBN: 963-18-3808-0.